

20.12.2023

OKV/2202/21/2023

OKV/2202/21/2023-OKV-2

VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Asia:

Ulkoministeriön lausuntopyyntö (VN/26656/2022)

Ulkoministeriö on pyytänyt lausuntoani luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kaksikäyttötutteen vientivalvonnasta ja laiksi rikoslain 46 luvun muuttamisesta. Luonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi uusi laki kaksikäyttötutteen vientivalvonnasta. Samalla kumottaisiin nykyinen laki kaksikäyttötutteen vientivalvonnasta. Lisäksi ehdotetaan muutettavan rikoslain 46 luvun sääntelyä. Esityksessä on kyse kansallisesta täydentävästä sääntelystä, joka on tarpeen kaksikäyttötutteen vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan unionin valvontajärjestelmän perustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/821, jäljempänä vientivalvonta-asetus, soveltamisen tueksi.

Totean lausuntonani seuraavaa:

Ehdotetun 3 §:n mukaan laki kaksikäyttötutteen vientivalvonnasta säädettäisiin muuhun lakiin nähden toissijaiseksi. Kyseessä ei kuitenkaan liene kattavasti toissijaiseksi laiksi tarkoitettu yleislaki, vaan kaksikäyttötutteen vientivalvonnassa toissijaisesti noudatettava laki. Ehdotetussa muodossaan 3 § saattaa aiheuttaa soveltamisongelmia esimerkiksi sen suhteen, että mikä on lakiehdotuksen 14 ja 15 §:n suhde viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin. Sääntelyä tulisi tältä osin täsmentää ja selkeyttää.

Ehdotettu 6 § rajoittaa perustuslain 18 §:ssä turvattua elinkeinovapautta. Sen vuoksi rajoituksen on täytettävä perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden kriteerit. Yksittäistapauksellisesta luvanvaraisuudesta päättämistä ei voi jättää ulkoministeriön harkintaan ilman, että laissa on esitetty luvanvaraisuuskynnyksen ylittymisen kriteerit

OIKEUSKANSLERIN VIRASTO

mahdollisimman tarkkarajaisesti ja täsmällisesti. Tähän olisi syytä kiinnittää huomiota myös säätämisyjärjestysperusteluissa.

Lakiesityksessä ei ole säännöksiä luvan peruuttamisesta. Jotta luvan peruuttaminen olisi mahdollista, on sitä koskevat kriteerit säänneltävä lain tasolla perustuslakivaliokunnan asiaa koskeva käytäntö huomioon ottaen. Lisäksi asia tulee käsitellä säätämisyjärjestysperusteluissa.

Ehdotetun 21 §:n korvausvastuuta olisi mahdollisesti sääntelyn kohtuullisuuden ja oikeasuhtaisuuden vuoksi syytä säännösperusteisesti lieventää tilanteessa, jossa hävittämispäätös on pantu täytäntöön muutoksenhausta huolimatta ja tuomioistuin sen jälkeen katsoo, ettei perusteita hävittämislle ole ollut.

Ehdotetun 9 §:n 1 momentin raportointivelvollisuus on lakisääteinen. Näin ollen pelkkää vuosittaista raportointivelvollisuutta ei ole tarpeen tehostaa ehdotetussa 23 §:ssä esitetyllä tavalla uhkasakolla. Uhkasakko olisi kytkettävissä esimerkiksi raportointivelvollisuuden laiminlyöntiin. Jatkovalmistelussa olisi syytä myös harkita, tarvitaanko 16 §:n mukaisen tiedonantovelvollisuuden tehostamiseen uhkasakolla itsekriminointisuojaan vuoksi ns. palomuurisäännös, ettei esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai oikeudenkäynnissä saa käyttää tiedonantovelvollisuuden nojalla saatuja tietoja luonnollisen henkilön rikosvastuuseen saattamiseksi. Tämä tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti esitetään tässä samassa esityksessä kriminalisoitavaksi.

Rikoslain 46 luvun 1 §:n 8 kohdassa esitetään kriminalisoitavaksi mm. kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain 16 §:n rikkominen. Ehdotettu 16 § koskee oikeutta saada tietoja toiminnanharjoittajalta. Tietojensaantioikeutta ei ole mahdollista kriminalisoida, joten sääntelyä pitäisi tältä osin täsmentää. Säännös on ongelmallinen myös siten, että siinä on kriminalisoitu vientivalvonta-asetuksen rikkominen, ja perusteluissa todettu, ettei velvoitteita voi luetella lain tasolla, kun niitä sisältyy niin moniin asetuksen kohtiin. Sääntely ei tällaisenaan aivan täytä rikosoikeudelliselta sääntelyltä vaadittavan täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimusta. Lainkohdan perusteluissa on esimerkiksi todettu, että velvoitteita olisi muun muassa vientivalvonta-asetuksen 21 artiklan 2 kohdassa. Tämän kohdan mukaan viejältä voidaan vaatia todisteeksi asiakirjojen käännös, eli tässä ei ole sellaista velvoitetta, joka voitaisiin kriminalisoida. Lainkohtaa ja siihen liittyviä perusteluja tulisi tällä perusteella täsmentää.

Rikoslain 46 luvun 12 §:ssä ehdotetaan kriminalisoitavaksi ainoastaan huolimattomuus. Tältä osin jatkovalmistelussa voisi vielä harkita, olisiko syytä kriminalisoida myös tahallisuus.

Lisäksi esityksessä vaikuttaa olevan jonkin verran tarpeetonta sääntelyä, esimerkiksi ehdotettu 13 § ei ole tarpeen yleishallinto-oikeudellisen käytännön perusteella. Samoin ehdotetun 18 §:n tarpeellisuutta tulisi vielä arvioida uudelleen hallintolain säännökset huomioon ottaen.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Elina Nyholm